

Samenlevingseconomie

Met een stabiel financieel systeem

Jan Lindenbergh

COLOFON

Derde, uitgebreide druk, maart 2026

ISBN: 978-90-830142-4-1

Vormgeving omslag:

Marcel Baatsen

Vormgeving/opmaak: MraCle Uitgeverij

© Copyright 2025, H.L.J. Lindenbergh.

Alle rechten zijn voorbehouden. Reproductie, geheel of gedeeltelijk, zonder schriftelijke toestemming van de auteur is verboden.

Samenlevingseconomie

Met een stabiel financieel systeem

Jan Lindenbergh

Voorwoord

Al geruime tijd verdiep ik mij in de manier waarop wij mensen denken — een manier die in onze westerse cultuur sterk rationeel en analytisch is geworden. Die denkwijze heeft ons veel gebracht: kennis, techniek, vooruitgang. Maar naarmate ik dieper nadacht over de grondslagen ervan, begon ik ook te voelen dat er iets ontbreekt. Ons denken is eenzijdig geworden. Het verliest te vaak het geheel uit het oog, de samenhang tussen de delen, de wisselwerking die in de natuur vanzelfsprekend is.

Ongeveer vier jaar geleden begon ik mijn gedachten daarover op te schrijven. Aanvankelijk intuïtief — ik liet de woorden komen zoals ze zich aandienen. Pas later ging ik die intuïties onderbouwen met onderzoek, literatuur en reflectie. Het schrijven werd een ontdekkingsreis: uit het ene inzicht vloeiende het volgende voort. Steeds duidelijker werd dat de verstoring die ik in ons persoonlijke en maatschappelijke leven waarneem, haar wortels heeft in ons denken zelf — in onze neiging om alles in afzonderlijke oorzaken en gevolgen te ontleden, in plaats van in samenhang te ervaren.

Dit boek is in zekere zin een vervolg op een eerder werk dat ik dertien jaar geleden publiceerde: *De blinde vlek*. Daarin introduceerde ik het interactieve besef. Ik onderzocht de dominantie van het ego-denken dat voortkomt uit het rationalisme. Dat denken heeft de mens losgemaakt van zijn omgeving, alsof we buiten de natuur staan in plaats van er deel van uit te maken. De natuur echter kent een diep evenwicht: alles is met alles verbonden en elk element draagt bij aan het

geheel. Die onderlinge wisselwerking is niet alleen een biologisch, maar ook een maatschappelijk principe.

De *Samenlevingseconomie* is uit dat inzicht ontstaan. Zij probeert te laten zien hoe we ook onze menselijke samenleving weer kunnen begrijpen als een levend systeem van onderlinge interacties — waarin evenwicht niet het resultaat is van berekening of macht, maar van verbondenheid en wederkerigheid. In plaats van het ego centraal te stellen, stelt dit denken de relatie centraal: tussen mensen, tussen instituties, tussen mens en natuur.

Mijn zoektocht begon ooit met een persoonlijke vraag: *waarom ben ik hier?* Ik zocht antwoorden in filosofie en religie, maar vond er vooral nieuwe vragen. Lange tijd probeerde ik de werkelijkheid uitsluitend rationeel te verklaren, in causale verbanden, maar telkens liep ik vast. Pas toen ik ging beseffen dat het leven zich niet laat vangen in enkel oorzakelijke redeneringen — dat het gedragen wordt door voortdurende wisselwerking — begon er iets te verschuiven. Uit dat inzicht groeide dit boek.

Ik hoop dat de lezer de *Samenlevingseconomie* niet alleen als een economisch model leest, maar als een uitnodiging om opnieuw te kijken naar de werkelijkheid waarin wij leven. Want pas als we de samenhang zien tussen de vele krachten en belangen die onze samenleving vormen, kunnen we werken aan een economie die de samenleving werkelijk dient.

Opmerking bij de 3^e druk: de enige inhoudelijke wijziging ten opzichte van de 2^e druk is de toevoeging van een laatste hoofdstukje: *Vergelijking huidige economie met de Samenlevingseconomie*.

Inhoudsopgave

Voorwoord	6
Inleiding	11
Leeswijzer	15
Stap 1 - Economische ontwikkelingen en een nieuwe manier van denken	16
Stap 2 - Structuren in de samenleving	19
Stap 3 - Geld als ruilmiddel en bezitsmiddel	22
Stap 4 - Herverdeling van koopkracht over de sectoren	24
Stap 5 - De grondslagen van het belastingenbeleid	26
Stap 6 - Het effect van verhoogde arbeidsproductiviteit	28
Stap 7 - Winst en het ruilmiddelcircuit	32
Stap 8 - Bedrijfsinvesteringen	36
Stap 9 - Herverdeling van Koopkracht binnen elke sector	41
Stap 10 - Welvaart en welzijn	46
Stap 11 - De gekoppelde evenwichten	49
Overheid	53
Stap 12 - Instituut voor Samenlevingseconomie	57
Samenvatting en conclusie	60

Vergelijking huidige economie met de Samenlevingseconomie	64
DANKWOORD.....	70
BIJLAGE 1 - Variabelen	71
BIJLAGE 2 - DE MENS EN DE WERKELIJKHEID	74

Inleiding

In de loop van de eeuwen zijn eenvoudige menselijke gemeenschappen uitgegroeid tot complexe maatschappelijke systemen. Door talloze menselijke handelingen, innovaties en culturele ontwikkelingen zijn samenlevingen steeds verfijnder gaan functioneren. Enerzijds heeft dit geleid tot een indrukwekkende productie van materiële goederen die de basis vormen van onze welvaart; anderzijds tot steeds verfijndere vormen van sociale organisatie die het voortbestaan van die samenleving moeten waarborgen.

Deze voortdurende ontwikkeling heeft echter ook geleid tot spanningen en verstoringen in de onderlinge verbanden. Waar rationeel denken veel vooruitgang heeft gebracht, heeft de toenemende complexiteit ook onevenwichtigheden doen ontstaan — zowel in maatschappelijke verhoudingen als in economisch denken en handelen. Het economisch denken en handelen richt zich van oudsher vooral op productie, handel en marktwerking, met winstmaximalisatie als centrale drijfveer. Daarmee is eenzijdig aandacht ontstaan voor groei en efficiëntie, maar onvoldoende voor rechtvaardige verdeling en structureel evenwicht binnen de samenleving.

Volgens Adam Smith (1723–1790), door velen beschouwd als de grondlegger van de moderne economie, zou een “onzichtbare hand” in het economische systeem ervoor zorgen dat individuele belangen uiteindelijk leiden tot het grootste maatschappelijke

nut. In de praktijk blijkt echter dat de verdeling van koopkracht een scheef beeld vertoont, dat de samenhang van onze samenleving bedreigt. Komt dit door tekortkomingen in het economische beleid? Of doordat we structurele verbanden in de samenleving onvoldoende onderkennen? Ontbreekt er wellicht een theoretische basis om tot evenwichtige verhoudingen te komen tussen de betrokken belangen? Juist deze vragen vormen het uitgangspunt van de Samenlevingseconomie.

De Samenlevingseconomie (SLE) wil de eenzijdigheid van het huidige economische paradigma doorbreken. Zij beoogt een systeem waarin productie en verdeling niet los van elkaar staan, maar deel uitmaken van één samenhangend geheel. Het doel is een economie die voortdurend evenwicht zoekt tussen welvaart en welzijn — een systeem waarin alle leden van de samenleving kunnen delen in de vruchten van economische activiteit. Dat vereist een andere manier van denken: niet langer uitsluitend causaal, maar interactief, vanuit de wisselwerking tussen menselijke, maatschappelijke en economische processen.

Een essentieel inzicht daarbij is dat evenwicht niet het resultaat is van eenzijdige sturing, maar van *gekoppelde processen* die elkaar in stand houden. Zulke gekoppelde evenwichten ontstaan alleen als de verhoudingen tussen de economische sectoren, de verdeling van koopkracht en de maatschappelijke structuren op elkaar zijn afgestemd. Deze manier van denken — het *interactief functioneren* — biedt een nieuw perspectief op de werkelijkheid, dat verder wordt toegelicht in de bijlage *De mens en de werkelijkheid*. Daarin wordt beschreven hoe onze waarneming en ons handelen voortdurend deel uitmaken van onderlinge

interacties, en hoe vanuit die interacties nieuwe structuren en samenhangen ontstaan.

De economische ontwikkeling zoals we die kennen zou niet mogelijk zijn geweest zonder de invoering van geld als ruilmiddel. Wat begon als een praktische oplossing om handel te vergemakkelijken, is echter uitgegroeid tot een systeem waarin geld niet slechts middel, maar doel is geworden — een bron van macht en ongelijkheid. Waar geld aanvankelijk de uitwisseling van goederen ondersteunde, heeft het gaandeweg geleid tot scheefgroei in de verdeling van inkomen en bezit. Deze onevenwichtigheid ondermijnt de samenhang van de samenleving en past niet in de logica van de Samenlevingseconomie.

De SLE vertrekt daarom niet vanuit het bestaande economische paradigma, maar vanuit de noodzaak om nieuwe verhoudingen te ontwerpen — zowel economisch als sociaal. Daarbij wordt de samenleving in vier hoofdsectoren onderscheiden, elk met een eigen rol in productie, dienstverlening en welzijn, consumptie en kapitaalbeheer. Samen vormen zij de structuur waarin de Samenlevingseconomie functioneert. De uitwerking hiervan gebeurt stapsgewijs, in twaalf stappen die gezamenlijk een leerproces vormen. Wie zich in dit model verdiept, zal merken dat het vraagt om een open houding en de bereidheid vertrouwde economische denkkaders deels los te laten.

De Samenlevingseconomie wil de veelheid van economische en maatschappelijke verschijnselen niet reduceren tot rationele cijfers of marktkrachten, maar integreren tot een structurele samenhang. Zo ontstaat een systeem waarin de dynamiek van

de economie niet leidt tot scheve verdelingen, maar tot evenwichtige ontwikkeling van welvaart en welzijn. Waar de gangbare economie vaak accumulatie van bezit en fragmentatie in de hand werkt, zoekt de SLE naar integratie en harmonie — een economie als uitdrukking van een bredere *samenlevingsfilosofie*.

Leeswijzer

Vier groepen in de samenleving lopen als een rode draad door deze verhandeling. De definities hiervan zijn terug te vinden op de flap van de omslag, zodat ze steeds bij de hand zijn tijdens het lezen.

Daarnaast vormt het eerdergenoemde essay *De mens en de werkelijkheid* (zie bijlage 2) een waardevolle aanvulling. Het lezen daarvan vóór deze economische verhandeling kan helpen om vertrouwd te raken met de hier gehanteerde “andere manier van denken”. Het nodigt uit om te zien hoe in de werkelijkheid voortdurend interacties plaatsvinden tussen de vele deelaspecten van mens en samenleving — precies het uitgangspunt van de Samenlevingseconomie.

De in dit boek beschreven ‘gekoppelde evenwichten’ zijn bedoeld als hulpmiddel om de relaties tussen de diverse aspecten van de Samenlevingseconomie zichtbaar te maken. Als men deze relaties her- en erkent, wordt inzichtelijk dat een samenleving slechts kan worden begrepen als een geheel van elkaar afhankelijke en beïnvloedende processen. De gekoppelde evenwichten geven samenhang weer en zijn geen sluitende rekenkundige formules.

Stap 1 - Economische ontwikkelingen en een nieuwe manier van denken

Om de oorzaken van de verstoringen in het huidige maatschappelijke stelsel beter te begrijpen, is het belangrijk om een beknopte historische toelichting te geven op de economische ontwikkelingen. Hierbij wordt ook ingegaan op de structuren die een sleutel kunnen zijn voor het begrijpen van de scheefgroei in de koopkracht. Tot slot wordt de noodzaak van een nieuwe manier van denken benadrukt.

De rol van arbeidsproductiviteit en ruilmiddelen

De verhoging van de arbeidsproductiviteit is te danken aan het vernuft van de mens en heeft altijd een cruciale rol gespeeld in de groei en ontwikkeling van het bedrijfsleven. Toen de ruilhandel van goederen een steeds grotere omvang kreeg, werd een hanteerbaar ruilmiddel noodzakelijk. Dit ruilmiddel evolueerde uiteindelijk tot de huidige financiële systemen. De financiële voordelen van de verhoogde arbeidsproductiviteit droegen bij aan de stijging van lonen en koopkracht, wat de welvaart van de samenleving verhoogde.

Neveneffecten: werkloosheid en sociale verstoringen

Een neveneffect van deze ontwikkelingen was echter dat een deel van de bevolking geen werkgelegenheid meer vond in de productie van goederen. Dit leidde tot een gebrek aan inkomen en ongelijkheid in de verdeling van welvaart. Het bedrijfsleven voelde zich niet verantwoordelijk voor deze groep, wat sociale